10. Прахов А. Отзыв о сочинении Г. Павлуцкого, представленном в историко-филологический факультет Императорского университета св. Владимира для получения степени магистра истории и теории искусства, под заглавием "Коринфский архитектурный ордер" [Електронний ресурс] / А. Прахов // Университетские известия. – К., 1893. – №4. – С. 1 – 36. – Доступний з: http://iht.univ.kiev.ua
11. Сонни А. Отзыв о сочинении магістра Г. Павлуцкого "Коринфский архитектурный ордер" с 50-ю рисунками в тексте и 8-ю фототипическими таблицами [Електронний ресурс] / А. Сонни // Университетские известия. – К., 1893. – №4. – С. 37 – 43. – Доступний з: http://iht.univ.kiev.ua
12. Бубнов Н. Рецензия о книге Гр. Павлуцкого "Коринфский архитектурный ордер" [Електронний ресурс] / Н. Бубнов // Университетские известия. – К., 1893. – №4. – С. 44 – 49. – Доступний з: http://iht.univ.kiev.ua
13. Павлуцкий Г. Деревянные и каменные храмы [Електронний ресурс] / Г. Павлуцкий // Древности Украины. – Вып.1. – К.: Издание Императорского Московского Археологического общества, 1905. – 124 с. – Доступний з: http://www.myslenedrevo.com.ua/ru/Sci/Heritage/Pavlucki.html/
14. Завальнюк О. Українське наукове товариство і творення національної університетської освіти (1917 – 1920 рр.) / О. Завальнюк // Український історичний журнал. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – №5. – С. 112 – 121.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2013

O. Bogatikova

MAIN STAGES OF G. PAVLUTSKYI'S SCIENTIFIC AND TEACHING ACTIVITIES

In the present article the author characterizes the course of life of famous Ukrainian art critic G. Pavlucky. In this work she describes the basic directions of his scientific research and teaching activity. The author sets the key aspects of civil work of G. Pavlucky in the second half of 19th – early 20th centuries.

Key words. Kiev university of St. Vladimir, Kiev handicraft society, Kiev society of artists, The society of Ukrainian figure of plastic arts.

УДК 792.2(477.62-2)"1878/1922"(045)

О.О. Демідко

СОЦІОКУЛЬТУРНІ УМОВИ ТВОРЧОГО СТАНОВЛЕННЯ ДОНЕЦЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ОРДЕНА ПОШАНИ ОБЛАСНОГО РОСІЙСЬКОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ (М. МАРІУПОЛЬ) В ПОЧАТКОВИЙ ПЕРІОД ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ РЕГІОНУ

У статті висвітлюються питання творчого становлення Маріупольського театру в початковий період його діяльності. Зроблено відповідний історичний екскурс, що дозволило проаналізувати та визначити особливості діяльності Маріупольського театру у XIX ст. – початку XX ст. На основі періодичної преси та наявної літератури досліджено виникнення першої професійної трупи в місті, загальні тенденції розвитку маріупольського театру та наявні проблеми.

Ключові слова: *маріупольський театр, антрепренер, «Храм музи Мельпомени», концертний зал, зимовий театр.*

Сучасний період трансформацій українського суспільства впливає на всі складові культурної сфери. Науковий інтерес до питань історії розвитку театру як соціального феномена, регіональних особливостей становлення культури України, відродження та переосмислення забутих сторінок мистецького життя регіонів, дослідження їх ґенези активно актуалізується у вітчизняній науці сьогодення. Регіональна проекція, за допомогою якої розглядається ґенеза драматичного театру м. Маріуполя в цілісному культурно-історичному аспекті соціального, духовного, художнього, мистецького життя регіону кінця XIX – початку XX ст. уможливлює сучасну інтерпретацію культури України в її регіональних вимірах.

Метою статті є дослідження творчого становлення Донецького академічного ордена пошани обласного російського драматичного театру (м. Маріуполь) в початковий період його діяльності – з 1878 р. (створення першої маріупольської професійної трупи) до 1922 р. (діяльність театру у роки громадянської війни).

Вивчення та аналіз феномена драматичного театру має певні традиції у вітчизняній науці. Першим історіографом театру в Маріуполі був викладач давніх мов Олександрійської гімназії О. Петрашевський. Він написав нарис, присвячений театру Маріуполя для відомого збірника «Мариуполь и его окрестности» [7]. У нарисі наводяться імена антрепренерів XIX ст., власників комор – перших театральних приміщень Маріуполя. О. Петрашевський залишив відомості й про відомий концертний зал В. Шаповалова. Дослідженню історії маріупольського театру та його початкового періоду діяльності присвячені роботи краєзнавців: Л. Яруцького [13], С. Бурова [2]; народної артистки України С. Отченашенко [11], журналістки Т. Коростельової [6].

Незважаючи на те, що рубіжним роком історії маріупольського театру є 1878, вважаємо потрібним звернутися до передісторії театру.

Вперше маріупольці познайомилися з театральним мистецтвом у 1847 р. Трупа антрепренера В. Виноградова, приїхавши у місто, відкрила перший театральний сезон. З цієї нагоди купець М. Логафетов передав свою комору під театральний зал зі сценою. Репертуар першого колективу, який відвідав Маріуполь, встановити не вдалося. Відомо, що в той час на сценах провінційних театрів найчастіше ставили твори В. Шекспіра, І. Шиллера, М. Гоголя, О. Грибоєдова, пізніше – О. Островського [7, с. 293].

Успіх першого сезону був настільки великий, що драматичні трупи стали досить часто відвідувати Маріуполь. Цим скористався ще один маріупольський купець – Н. Попов, який влаштував зі своєї комори на Торговій вулиці «Храм музи Мельпомени». У «храмі» знаходилися невелика сцена, місце для оркестру, відокремлений бар'єром, партер з декількох рядів лав і галерея в кінці залу. Через кілька років господар удосконалив театр: розширив сцену, влаштував ряд лож, а галерею з окремим входом підняв вище. Однак, як зауважує О. Петрашевський, театр мав не дуже значний вигляд, але маріупольцям здавався «зручним і красивим» [7, с. 292]. На сцені «Храму музи Мельпомени» грали трупи та товариства М. Стрельського, А. Ярославцева, такі актори, як Є. Медведєва, І. Киселевський, М. Лентовський та ін. [13, с. 10]. За кілька років театр в Маріуполі став центром культури міського життя.

Пізніше Н. Попов продав свій театр Кіоцце, а той у свою чергу – І. Деспоту [12, с. 180]. У театрі І Деспота видатним антрепренером став місцевий громадянин В. Шаповалов. У 1878 р. він створив першу професійну трупу в Маріуполі. Саме 1878 р. – вважається роком заснування маріупольського театру з багатьох причин. По-перше, в місті було створено спеціальне приміщення для театру, а по-друге діяла постійна професійна маріупольська трупа. Завдяки трупі В. Шаповалова почали свій творчий шлях подружжя Загорські, Л. Ліницька та інші [13, с. 21]. Перші вистави В. Шаповалова мали надзвичайний успіх, але незважаючи на це по закінченню сезону антрепренер знаходився у досить скрутному фінансову становищі. Та В. Шаповалов не покинув улюбленої справи [1, с. 191].

Важливою подією стало затвердження статуту Маріупольського музично-драматичного товариства у 1884 р. Члени товариства ставили аматорські вистави, влаштовували концерти, сприяли естетичному вихованню мешканців міста [7, с. 296].

Згодом В. Шаповалов доклав величезних зусиль для побудови справжнього театру. У 1887 р. він втілив в життя свою мрію – побудував театр на 800 місць з буфетом, фойє, касами, назвавши його «концертним залом». 8 листопада театр відкрився прем'єрою «Ревізора». Роль Городничого зіграв сам власник театру і антрепренер [8, с. 127].

Новий театр дозволив залучити провідні театральні трупи країни. Наше місто відвідали зі своїми виступами генії української сцени М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий, М. Старицький. Популярними в Маріуполі стали спектаклі «Наталка-Потавка», «Запорожець за Дунаєм», «Сватання на Гончарівці», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Наймичка» та ін. На сцені концертного залу грали: В. Андреєв-Бурлак, А. Рютчі, Я. Козельський, Л. Манько та ін. [7, с. 295]. На цій же сцені вперше в Маріуполі грала оперна трупа Д. Буховецького. Дано було п'ять опер. А в 1908 р. до Маріуполя завітав театральний геній і реформатор Всеволод Мейєрхольд [3, с. 198].

З часом будівля перейшла у власність І. Уварова, у якого деякий час його орендувало місто. Господар називав свій театр «Ренесанс», «Гротеск», «Прогрес», але для всіх маріупольців він був «зимовим» [9].

Театральне життя не завмирало в Маріуполі ні на один рік. Навіть у роки громадянської війни в місті йшли вистави на кількох сценах: у театрах «Гротеск» (Зимовий), братів Яковенко (колишній цирк братів Яковенко). У 1918 р. був відкритий театр в Олександрівському парку [8, с. 175]. У цей час у місті не було постійної театральної трупи. Працювали в основному приїжджі колективи. Деякі з них, як наприклад, трупа В. Барського давала вистави в Маріуполі не один рік. Її репертуар був досить широким. Про це свідчать десятки назв вистав, які йшли на маріупольських сценах в 1918, 1919, 1920, 1921 рр.: «Нове життя», «Потапенко», «Моряки», «Ланцюги» та ін. [4].

У грудні 1918 р., коли місто переживало кризу з подачею електроенергії і були закриті всі кінематографи, «міська управа дозволила відпускати Зимовому театру електроенергію, хоча б в обмеженій кількості» [10].

24 жовтня 1918 у театрі братів Яковенко відбулася єдина гастроль видатних акторів німого кіно Віри Холодної та Олега Рунича [8, с. 175].

У 1921 р. Зимовий театр перейменовують в театр ім. Леніна. На його підмостках часто виступають актори трупи В. Барського. Однак проблеми, з якими стикається театр у 1921–1922 рр., наростають, як сніжний ком: «загальнодержавна розруха, торкнувшись всіх сторін нашого життя, не пошкодувала і театр. За останні роки, здається, жоден з провінційних театрів не збагатився ні новими декораціями, ні реквізитом. Навпаки, все, що мав театр, застаріло, стало особливо помітним відсутність костюмів і гриму. Крім того, трагічним у житті є холод, через який багато артистів грають в зимових пальто, і тільки деякі сміливці, справжні ентузіасти, ризикують своїм здоров'ям, граючи в холодному, нетопленому приміщенні без пальто» [5].

Таким чином, творче становлення Донецького академічного ордена пошани обласного російського драматичного театру (м. Маріуполь) почалося в середині XIX ст., коли в місті з'явилися перші заїжджі акторські трупи. Через відсутність відповідного приміщення спектаклі влаштовувалися в орендованих коморах, в яких часто не було найелементарніших умов. У 1878 р. в місті була створена перша місцева трупа, що складалася з професійних акторів. Після відкриття концертного залу В. Шаповалова творча робота колективу була спрямована на постановку спектаклів російської та української класики. Маріупольський театр завжди залишався вірний традиціям минулого, зберігаючи рівень і майстерність своїх постановок. Та з початком XX ст. соціокультурні умови, в яких працював театр значно

погіршилися, що було пов'язано з загальнодержавними проблемами.

Список використаної літератури

1. Артист. – 1893. – № 26. – С. 191.
2. Буров С., Отченашенко С. Из истории Мариупольського театра (Годы, события, имена) / С. Буров, С. Отченашенко. – Мариуполь: ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – 136 с.
3. Веригина В. П. Воспоминания / В. П. Веригина. – Ленинград: Искусство, 1974. – 247 с.
4. Известия. – 1918. – 15 декабря. – № 10.
5. Известия. – 1921. – 5 февраля – № 15.
6. Коростелева Т. Феномен Мариупольського театра / Т. Коростелева // Прибой: Литературно-публицистический альманах. – Мариуполь, 2002. – С. 49–59.
7. Мариуполь и его окрестности / Издание почетного попечителя Д.А.Харджаева. – Мариуполь: Типо-Литография А. А. Франтова, 1892. – 461 с.
8. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века: / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко и др. – Мариуполь: «Рената», 2008. – 428 с.
9. Мариупольская жизнь. – Мариуполь, 1908. – 13 ноября.
10. Мариупольские известия. – 2 января 1919. – № 24. – С. 4.
11. Отченашенко С. И. Мариупольский театр 20-е годы / С. И. Отченашенко // Мариуполь: история и перспективы: Сб. трудов научно-практической конференции. В 2 т. – Мариуполь: ПГТУ, 2002. – 187 с.
12. Яруцкий Л. Д. Мариупольская старина: Рассказы краеведа /Л. Д. Яруцкий. – М.: Советский списатель, 1991. – 432 с.
13. Яруцкий Л. Д. Старейший в Украине (Из истории Донецкого обласного драматического театра) / Л. Д. Яруцкий. – Мариуполь, 1998 – 104 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2013

O. Demidko

SOCIO-CULTURAL CONDITIONS OF CREATIVE ESTABLISHMENT OF DONETSK HONORED REGIONAL RUSSIAN DRAMA THEATER (MARIUPOL, UKRAINE) AT THE INITIAL STAGE OF ITS ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF THE CULTURE OF THE REGION

The author explores the history of Mariupol theater in the initial period of its activity. The research allowed to analyze the features of Mariupol theater in the XIX – XX century. On the basis of the periodical press and studied the available literature of the first professional troupe in the city, the overall trends Mariupol theater and existing problems.

History of theatrical art in Mariupol began in the mid–19th century, when the city began to appear visiting acting troupe brought into the city entrepreneur Vladimir Vinogradov. Due to the lack of suitable premises performances were held in rented barns, which were often lacking the most basic conditions. In 1878, the city established the first local company consisting of professional actors. For her it was already rented space much more seemly, and financed theater Mariupol Shapovalov.

In 1887 the opening of the theater building, built at the expense of the same Basil Shapovalov, which was called the Concert Hall, and later – Winter Theatre. During the Civil War, the theater has continued its activities.

In 1918 the theater brothers Yakovenko held only tour of the famous silent film actors – V. Holodnoy O. Runicha. In 1921 Winter Theatre was named Lenin theatre. In the early twentieth century of social and cultural conditions of the theatre deteriorated significantly, this was

associated with the problems of the state.

Keywords: *Mariupol theater impresario, «Temple of the Muses Melpomene», a concert hall, a winter theater.*

УДК:316.72:130.31

Ю.П. Драбчук

ПОП-КУЛЬТУРА І ЇЇ ВПЛИВ НА ЛЮДСЬКУ СВІДОМІСТЬ

У статті висвітлюється вплив масової культури на свідомість людей. Відстежені етапи її зародження та розвитку в суспільстві. Розглядається феномен масової культури на прикладі двох країн України і Сполучених Штатів Америки.

Ключові слова*: масова культура, поп-культура, шоу-бізнес, музична культура, культура поведінки, система виховання молоді, свідомість.*

Єдиного тлумачення поняття масова культура, або поп-культура як культурного феномену, не існує, але всі наявні визначення сходяться на однакових причинах виникнення масової культури – достатньо високий рівень індустріального розвитку, науки, техніки і т. ін.

Масова культура, або поп-культура – комплекс духовних цінностей та культурних потреб, пов'язаних з розвитком науково-технічного прогресу, засобів комунікації. Поп-культура орієнтується, головним чином, на усередненні смаки аудиторії й характеризується масовим стандартизованим виробництвом художньої продукції, поширюється засобами масової комунікації.

У системі масової культури важливу роль відіграє розважальність мистецтва, яке орієнтується на комерцію. Звідси швидке «моральне старіння» продуктів масової культури.

Феноменом другої половини XX ст. стало формування і поширення поп-культури. У прямому розумінні – це культура, що знаходить попит в основній масі населення без відносної приналежності до тієї чи іншої нації, держави. Незважаючи на регіональні або національні особливості, масова культура є космополітичною.

Своїм виникненням та бурхливим розвитком масова культура завдячує сучасній цивілізації. З переходом людства після Другої світової війни від індустріальної до постіндустріальної ери значно поширився розвиток й вплив засобів масової комунікації, інформаційних технологій, суттєво підвищився рівень освіченості населення багатьох країн. Тим самим створювались нові можливості поширення культури в суспільстві, донесення її надбань до кожного індивіда.

Масова культура зайняла місце між культурою елітарною (верхівка суспільства, найосвіченіші верстви) та народною (укоріненою переважно серед сільського населення). Вона приваблює, насамперед маргінальні (від лат. margo – край; від фр. marginal – побічний, несуттєвий, другорядний, незначущий) верстви людей, вилучених цивілізацією з їхнього традиційного оточення, культурного грунту. Це жителі села, що опинились у місті, емігранти, ті, хто змушені змінити спосіб життя через втрату роботи, кваліфікації та знаходяться в пошуку нових світоглядних та духовних орієнтирів [7].

Найхарактернішою рисою поп-культури є її комерційний характер. У ринковому суспільстві ця культура, розрахована на основну масу населення, обов'язково виступає в ролі продукту, споживання якого має приносити прибуток. Для вивчення попиту на цей продукт сучасна західна цивілізація вже давно використовує могутній потенціал наук про людину –